

[DeSleutel]

MENSEN KANSEN GROEIEN

magazine

PB - PP | B-10273
BELGIE (N) - BELGIQUE

Het drukken van dit magazine wordt ons gratis aangeboden door drukkerij Die Keure, dit uit sympathie voor de vele donateurs.

Driemaandelijks tijdschrift | Nummer 78 | april, mei, juni 2024

78

Verantwoordelijke uitgever: Chris Sels, Ebergiste de Deynestraat 2C, 9000 Gent
Ondernemingsnummer: 0406.633.304
P509261 | Afgiftekantoor Gent X

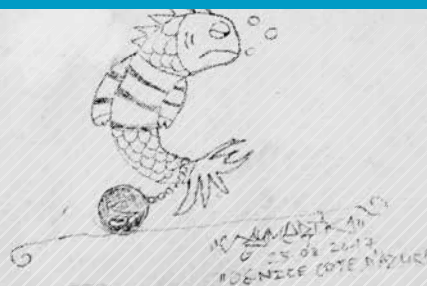
CLIËNTEN VERWEZEN VANUIT JUSTITIE: EEN EXTRA UITDAGING

“De rits op de lippen en de armen gekruist”

■ Samenwerkingen in de kijker

■ “Ik herkende mijn zoon niet meer”

www.desleutel.be

“Gevangenis of therapie?”

Deze kop prijkt in 1988 op de cover van ons tijdschrift. De Sleutel bestaat 50 jaar en we duiken af en toe eens terug in onze geschiedenis. Behandelen of straffen? Dat is een vraag die reeds lang leeft.

In het verkiezingsjaar 1990 staat de drugsproblematiek op de politieke agenda. Het veiligheidsperspectief staat centraal: er is de behoefte om (toen nog kleine?) criminaliteit en druggebruik ernstig aan te pakken.

In 1995 bezocht de directie van De Sleutel een proefproject in Groot-Brittannië. Daar was een drugvrije vleugel op 2 jaar tijd geëvolueerd naar een drugvrije gevangenis. De Sleutel dringt er bij de overheid op aan om in België drugvrije afdelingen te voorzien en pleit ook voor behandelprogramma's in de gevangenissen... In 1996 noteren we een belangrijke doorbraak in de samenwerking met justitie. In onze ambulante centra kunnen we extra medewerkers inzetten dankzij middelen Justitie in het kader van Gerechtelijke Alternatieve Maatregelen. Na een intensief vormingstraject gaan we ook aan de slag in de gevangenissen.

Het principe van het ultimatum remedium geldt nog steeds als een belangrijk uitgangspunt van het Belgische drugbeleid sinds 1997. Het strafrechtelijk sanctioneren van drugsmisdriven (met de celstraf als ultieme bestraffing) blijft best voorbehouden voor de zware criminaliteit (dealen, ernstige recidive,...). Druggebruikers horen omwille van hun gebruik niet in de gevangenis maar eerder in de hulpverlening. Het inzicht groeit dat de drugproblematiek best op een geïntegreerde manier wordt aange-

pakt: druggebruik zoveel mogelijk ontraden via gerichte preventie, hulpverlening voorzien in geval van problematisch gebruik en repressie voorbehouden voor de criminaliteit die teert op het gebruik van anderen.

De groeiende samenwerking tussen justitie en drughulpverlening evolueerde doorheen de jaren meer naar een tweerichtingsverkeer (Drugbehandelingskamers met liaison hulpverlening, samenwerkingen met justitiehuisen, jeugdparketten, justitieel casemanagement,...). Na de Zesde Staatshervorming komen bepaalde bevoegdheden van Justitie naar Vlaanderen en krijgt justitie een financiële duw in de rug met het oog op de uitvoering van straffen die de rechtbanken opleggen. De werking van de justitiehuisen wordt fors versterkt. Ook wordt werk gemaakt van het versterken van de forensische zorg. Tegelijk worden kleinschaliger detentie- en transitiehuizen gebouwd.

De niet te winnen “war on drugs” blijft dé grote uitdaging. Dreigt ons land een narcostaat te worden en hoe kunnen we als maatschappij hierop anticiperen? Er is een fors probleem aan de aanbodzijde. Een portie cocaïne thuis bestellen, verloopt even makkelijk als een pizza-delivery. De oprichting van een “drugsfonds”, waardoor ook extra investeringen in hulpverlening mogelijk worden, lijkt ons een waardevolle piste. Het aanbod voor mensen die hulp zoeken voor steeds complexere problematieken mag immers breder. Aanklappende zorg en bemoeizorg i.s.m. justitiële instanties verdient verdere ontwikkeling. Boetes geven aan druggebruikers lijkt niet in dit verhaal te passen. Decriminalisering des te meer. Er is nog veel werk aan de winkel.

Met dit dossier willen we het thema justitie & drugs opnieuw hoog op de politieke agenda zetten.

Koen Dhoore
Directeur zorgverlening

78 inhoud

- 3 Justitie en drughulpverlening werken steeds beter samen
- 4 Geïntegreerde kijk op verslaving via unieke samenwerking te Brugge
- 6 Cliënten verwezen vanuit justitie: een extra uitdaging maar vaak werkt de stok achter de deur
- 7 "De rits op de lippen en de armen gekruist"
- 9 Outreachtend project voor geïnterneerden met een dubbele diagnose
- 10 Het leven te houden van gedetineerden
- 11 Drugs en detentie: drugsproblemen aanpakken in de gevangenis
- 13 Jongeren die naar het RKJ komen onder druk van justitie verdienen 'tonnen' erkenning. Ook vanuit justitie.
- 14 Jongeren in opname aan het woord over de rol van de jeugdrechter
- 15 "Ik herkende mijn zoon niet meer"

Justitie en drughulpverlening werken steeds beter samen

Een kleine 30 % van de opgestarte begeleidingen in De Sleutel starten op verwijzing van justitie. De samenwerking met de Justitiehuisen is hierin altijd heel belangrijk geweest. Ze maken de brug tussen justitie en de hulpverlening. Hoe loopt de wisselwerking? We gaan in gesprek met Liselot van Assche, netwerkbeheerder voor het Agentschap Justitie en Handhaving. Ze startte haar loopbaan in 2004 in het Justitiehuis in Brugge.

© Jonas Verbeke

Van Assche: “Eén van de taken van netwerkbeheerder is om voor iedere justitiabele (onder mandaat) een geschikt aanbod aan hulp- en dienstverlening te verzorgen. We doen dit o.m. door een netwerk aan partners uit te bouwen (vb in kader van organisatie werkstraffen of gedragstrainingen), met hulpverleningsorganisaties die in een begeleidings- of behandelingsaanbod voorzien. In bepaalde gevallen geven we subsidies. Dit aanbod is specifiek gericht op samenwerking of zet in op specifieke doelgroepen.” Concreet gaat dan om justitiabelen met een psychische kwetsbaarheid met bijkomende drempels zoals acute verslaving, leerstoornissen, een zwakkere begaafdheid.

Van Assche: “We weten dat iemand met een justitiële rugzak niet altijd makkelijk instroomt in de hulpverlening. Onbekend is onbemind. Vaak gaat het om mensen die weinig gemotiveerd zijn.” Hulpverlening aan justitiabelen vraagt daarnaast ook een extra inspanning van de hulpverleners: contact onderhouden met het justitiehuis, rapportering,...

Constructieve samenwerking

Van Assche: “Heel veel delicten zijn drugsdelicten. Ook eigendoms- of agressiedelicten zijn vaak druggerela-

teerd. De problematiek van verslaving maakt het grootste aandeel uit binnen de dossiers van de daderbegeleiding. De drughulpverlening is dus een belangrijke partner voor ons”.

Er bestaat in West-Vlaanderen al jaren een constructieve samenwerking met De Sleutel. “25 jaar geleden kwam jullie justitiemedewerker Dirk, verantwoordelijk voor de doorverwijzingen vanuit het justitiehuis, nog persoonlijk bij iedere justitieassistent langs om lopende dossiers samen op te volgen. Vandaag is dit niet langer haalbaar.” Het team van het justitiehuis Brugge groeide van een 5-tal medewerkers in die tijd naar 67 medewerkers. “In 1998 werd er in 28 dossiers doorverwezen naar De Sleutel, in 2023 waren dat er 197. Dirk blijft aanspreekpunt, maar alles gebeurt nu structureel via mail met aandacht voor het beroepsgeheim.”

Vandaag is de samenwerking met De Sleutel tweeledig. Enerzijds operationeel in het kader van dossieropvolging en infodeling (cfr beroepsgeheim). Anderzijds structureel in functie van het subsidiebeleid (registratie, opvolgen gepresteerde uren, samenwerkingsafspraken, enz.) en het uitbouwen van netwerksamenwerkingen. “Zo is er geregeld contact tussen de justitiehuisen en de kernpartners om te voorzien in een geschikt hulpverleningsaanbod voor niet gedetineerde justitiabelen. Denk aan het ‘Forensisch Netwerkoverleg’ (voor geïnterneerden) en het ‘Overleg Niet-Gedetineerde Justitiabelen’ (o.m. netwerkcoördinatoren GGZ en interne-ring, CGG, De Sleutel, CAW).

Versnipperd landschap

Met de 6de staatshervorming werden de Gemeenschappen bevoegd voor “de organisatie, de werking en de opdrachten van de Justitiehuisen en de betoelagde opdrachten”. Tijdens deze beleidsperiode werd sterk ingezet op het creëren van financiële stabiliteit voor de initiatieven vanuit het Agentschap. De recurrente initiatieven worden sedert 2023 met Vlaamse Middelen gefinancierd, en de barema's van de zorgverstrekkers werden opgetrokken. Het Agentschap wil inzetten op een verbreding van de doelgroep en in de toekomst meer doen voor de forensische hulpverlening. “Los van het profiel moet elke justitiecliënt terechtkunnen in het zorgaanbod. Toch blijft het op het terrein vaak moeilijk werken. Het hulp- en dienstverleningslandschap is erg versnipperd. Het is vaak niet evident om - als justitiabelen de gevangenis verlaten - de hulp- en dienstverlening te continueren”. Justitiehuisen zijn ook Vlaamse bevoegdheid, psychosociale diensten in gevangnissen federaal, wat een bijkomende hinderpaal is. Van Assche: “Bij de prille start, 30 jaar geleden, waren de justitiehuisen een ‘buitendienst’ van de gevangenis. Wie weet worden de justitiehuisen en de psychosociale diensten van de gevangnissen op het einde van onze carrière, terug 1 gezamenlijke dienst, mocht Vlaanderen bevoegd worden voor de gevangnissen...”

Geïntegreerde kijk op verslaving via unieke samenwerking met politie te Brugge

Het voorbije anderhalf jaar volgden zo'n 120 politiemensen in Brugge een bijzondere opleiding rond middelengebruik en verslaving. Ambulant Centrum De Sleutel Brugge werkt hier aan mee. Sinds de opstart worden jaarlijks twee opleidingsmomenten voorzien waaraan operationele eenheden uit de politiezone Brugge kunnen deelnemen. We laten enkele partners aan het woord. Hoe dragen zij bij aan de opleiding, wat zijn hun impressies en wat is voor hen de meerwaarde van dit initiatief?

Aanleiding en opzet

Eind 2022 werd De Sleutel uitgenodigd op een vergadering van de werkgroep drugs van de Brugse politie. De werkgroep had niet de ambitie om zomaar een opleiding te organiseren rond drugs en verslaving. Het wou een geïntegreerde opleiding op poten zetten die de diverse perspectieven van de thematiek aan bod liet komen. Politiemensen krijgen in hun basisopleiding immers enkel essentiële informatie omtrent de drugswet. Adequaat kunnen omgaan met mensen die middelen gebruiken omvat echter meer dan het kennen van juridische contouren. De aandacht werd o.m. gelegd op drugspecifieke attitudes via het aanreiken van ervaringskennis. Een online bevraging werd opgesteld en leernoden gecapteerd. Daaruit bleek een grote vraag naar het bijspijkeren van drugsinformatie, zeker wat betreft 'nieuwe' illegale middelen. Men wou ook meer zicht krijgen op het lokale hulpverleningslandschap. Na enkele voorbereidende vergaderingen kon de opleiding

in maart 2023 van start gaan. De sessies waren telkens meteen volgeboekt (max 40 deelnemers). De opleiding neemt een dag in beslag. De ochtend start met een getuigenis van een ervaringswerker. Daarna verschaffen we basisinzichten in verslaving en nemen we even tijd voor productinformatie. Vervolgens spreekt een hulpverlener uit de psychiatrische spoed over zijn ervaringen in het werken met mensen met een drugsverslaving. Het namiddagdeel bestaat uit korte uitwisselingsmomenten aan diverse tafels. Deelnemers schuiven in groepjes door en krijgen informatie over ambulante drughulp, eerste hulp bij intoxicatie, vervolgingsbeleid van het parket, het lokaal jeugdhulpverleningsnetwerk en de werking van de politionele drugssectie.

Impressies vanuit politie en parket

Lieven Duyck, adviseur politie Brugge:

"In het Zonaal Veiligheidsplan van de politiezone Brugge is de aanpak van de drugproblematiek een prioriteit. Uit de risicoanalyse en de bevraging van sleutelfiguren is gebleken dat druggebruik en de hiermee gepaard gaande problemen de laatste jaren toegenomen zijn. Op het terrein worden onze politiemensen geregeld geconfronteerd met de gevolgen ervan. Er werd door een werkgroep een actieplan uitgewerkt. Dit plan bevat tal van initiatieven en maatregelen op preventief, proactief en repressief vlak. Een van de initiatieven is de opleiding drugs voor de personeelsleden van het Brug-

se politiekorps. Het is onze ambitie om deze opleiding aan te bieden aan alle operationele en een aantal burgerpersoneelsleden. Op het terrein kan deze extra kennis een grote meerwaarde bieden. Via de opleiding hopen we ook de samenwerking tussen de verschillende diensten binnen het korps nog efficiënter te laten verlopen. Uit de evaluaties blijkt dat de kruisbestuiving haar vruchten afwerpt en gesmaakt wordt door deelnemers en lesgevers."

Lode Vandaele, zonemagistraat:

"Mijn bijdrage bestaat erin om het drugbeleid van het parket aan de politiemensen toe te lichten. Ik duid hoe het openbaar ministerie redeneert in confrontatie met de drugproblematiek. Hierbij schets ik dat er een scala van scenario's bestaat, die elk een specifieke aanpak vereisen. Aan de hand van casussen leg ik uit dat het openbaar ministerie niet alleen geïnteresseerd is in de strijd tegen de zware drugcriminaliteit maar ook probeert het maatschappelijk weefsel gezond te houden, individuele gebruikers richting hulpverlening te oriënteren en niet-gebruik te stimuleren. In dit verhaal heb ik de politie nodig. Hoe beter hun kijk is op het genuanceerd drugsbeleid, hoe meer zij die belangrijke en gedetailleerde informatie kunnen bezorgen om mij toe te laten de gepaste keuzes te maken die de volksgezondheid ten goede komen. Ik geef ook een overzicht van de wettelijke middelen waarover ik beschik en wat dus de beperkingen zijn van mijn mandaat. Als dit alles bijdraagt tot het

“
Pak ze niet aan met een fluwelen handschoen, maar probeer begrip te tonen in verhouding tot de gepleegde feiten. (Ervaringswerker)

Het beklijvend levensverhaal van Ronny heeft een diepe indruk op mij achtergelaten.

(een deelnemer)

“

Door de drugproblematiek vanuit verschillende invalshoeken te bekijken, krijg je een beter totaalbeeld. (een deelnemer)

beseft dat de aanpak van de drugproblematiek een gezamenlijk verhaal van lange adem is, met vallen en opstaan, kan dit de individuele agent sterken in de overtuiging dat de dagelijkse inspanningen altijd van tel zijn en het verschil kunnen maken.”

De plaats van een herstelverhaal

Ronny Schurmann, ervaringswerker:

“In een niet zo ver verleden was de politie niet mijn beste vriend. Ik ben op zeer jonge leeftijd in contact gekomen met hen. Ik ontwikkelde door de jaren een aversie tegenover justitie. Ook al zijn mijn laatste gepleegde feiten en contacten met hen 15 jaar geleden, telkens als ik politie tegenkom op straat doet mij dit nog iets. Ik geloof sterk in de herstelvisie. Uitdagingen aangaan is daarin een belangrijk onderdeel. Ik voelde dat ik nog winst kon boeken rond persoonlijk herstel naar politiebureaus.”

toe en ging ik daarom in op de vraag. Anderzijds geloof ik dat mijn ervaring informatie kan zijn voor agenten. In mijn getuigenis probeer ik de gelaagde wereld van gebruik te schetsen en de context rond gebruik wat duidelijker te maken. Ik nodig de agenten uit stil te staan bij hun grondhouding tijdens het uitoefenen van hun job. Ik vertel dat kwetsbaren in de maatschappij door heel wat zaken afglijden, daarbij mogelijks een verslaving kunnen ontwikkelen maar niet per definitie in criminaliteit belanden. Daarna beschrijf ik wat herstel is voor mij en dat herstel een wezenlijk onderdeel kan zijn van het individuele proces. Ik leg het accent op verantwoordelijkheid en zingeving. Als herstellende is dit voor mij een basis om clean te blijven. De worsteling met stigma wordt ook besproken. Goede contacten met politie kunnen een brug zijn in het vroeg detecteren en doorverwijzen naar de hulpverlening. Een niet-stigmatiserende

houding opent deuren. Aan de andere kant hebben mensen met een verslaving kordate, op verantwoording gerichte sturing nodig. Ik zeg dingen zoals: ‘Pak ze niet aan met een fluwelen handschoen, maar probeer begrip te tonen in verhouding tot de gepleegde feiten’. Ik vind de samenwerking met alle betrokken partners een mooi, verbindend gebeuren. Ik geniet van de enorme appreciatie die ik ontvang.”

Het belang van samenwerking

Hilde Vandewoestyne, afdelingshoofd Ambulant Centrum te Brugge: “We gingen in op de vraag omdat we de goede contacten die er nu al zijn met politie en justitie willen behouden. Naast het maken van duidelijke afspraken rond samenwerking, is het belangrijk dat zij voldoende kennis hebben over een afhankelijkheidsproblematiek en wat hulpverlening kan betekenen. Hoe beter we de wederzijdse noden en elkaars werking kennen, hoe beter we kunnen handelen in het belang van de cliënt. Ik zeg vaak dat samenwerking samen te vatten is als ‘1 + 1 = 3’. Als je weet dat ruim 30% van onze aanmeldingen afkomstig is van justitie of politie, dan is investeren in de samenwerking zonder twijfel de moeite waard. De wijkagenten, jeugdpolitie, ... hebben een belangrijke verwijsfunctie. Het zijn steeds weer boeiende bijeenkomsten. We horen onmacht en frustratie, maar ook een gezonde interesse in hulpverlening en een wens om meer van betekenis te kunnen zijn voor deze kwetsbare mensen. De opleiding is bijzonder interessant omdat we dit met verenigde krachten doen.”

“

“De getuigenis bewijst des te meer dat de hoop nooit mag opgegeven worden.

(een deelnemer)

Als justitie naar drughulpverlening verwijst... goed blijven werken terwijl een stok achter de deur staat

Over onze ambulante afdelingen heen noteren we jaarlijks zo'n 2800 aanmeldingen. Daarvan werden er in 2023 26% en in 2022 28% verwezen via justitie. Wat zijn de uitdagingen bij dit soort cliënten? We spreken Miek in ambulancetruwe De Sleutel Antwerpen, aan de vooravond van haar pensioen. Ze werkte er 27 jaar en fungeerde als aanspreekpunt justitie.

Miek vertelt dat justitiecliënten haar altijd heel sterk heeft geïnteresseerd. "Ook al lijkt dat cliënten verbazend hard op de niet-justitiekliënten. Alleen komt er veel meer bij kijken." Dan heeft ze het over de dubbele problematiek: de mensen die naar De Sleutel MOETEN komen, over mensen kansen geven. De samenwerking met de justitiehuizen vond ze altijd boeiend: niet alleen de procedures, ook elke betrokken partij de eigen job laten doen.

Miek: "Justitiecliënten komen naar ons na detentie en kunnen onder allerlei statuten vallen: van vrij onder voorwaarden - proces nog af te wachten - tot voorwaardelijk vrij na een lange detentie. Daarbij is er één

constante: ze kregen als voorwaarde dat ze zich moeten laten begeleiden voor hun drugprobleem. Geïnterneerden zien we minder frequent".

Mensen die via het justitiehuis aankloppen, kampen vaak met meer complexe problemen. Het gaat om ingewikkelder profielen: trauma, agressie, moeilijke jeugd, gebroken gezin. En er is ernstige bijkomende detentieschade (relatie, werk, huis kwijt). "Ze moeten van nul herbeginnen en hebben een CV met gaten en een strafblad". Ze hebben slechte keuzes gemaakt, iets gedaan dat volgens de wet niet mag. Naast afkicken van producten moeten velen ook afkicken van criminele activiteiten en gemakkelijk geld verdienen (defiance).

Hoe bouw je een relatie op met de cliënt zonder in conflict te komen met justitie?

Miek: "In het begin geven we veel uitleg en hebben we veel geduld. Je moet mensen correct beluisteren, vertrouwen schenken, eerlijk en transparant zijn over de samenwerking met justitie. Ik werk vanuit een driehoek op mijn bord: de cliënt, de hulpverlening, justitie. Drie partijen. Elk met hun eigen verantwoordelijkheden. Justitie legt voorwaarden op en controleert ze. Die voorwaarden zijn nogal stereotiep: geen drugs of alcohol, een vast adres hebben, naar de justitieassistent gaan, werk houden of zoeken... Als hulpverlener ken je de voorwaarden doorgaans wel, maar ze zijn niet onze job. Het zorgt ervoor dat mensen naar ons komen". Maar alleen die voorwaarde, volstaat niet. Het is de hulpvraag van de cliënt die triggert om samen aan het werk te

gaan, om het druggebruik te verminderen, alternatieven te zoeken zodat ze anders gelukkig kunnen worden.

Miek: "Bij ons eerste gesprek leg ik uit hoe de begeleiding te werk gaat: wat is therapie, waarom vragen we alles wat we vragen voor we aan een behandelplan toekomen? Het moet niet altijd over gebruiken en stoppen gaan. Misschien winnen we eerst vertrouwen via andere domeinen waar de cliënt vragende partij is. Via die toegang kan de samenwerking dan starten".

Miek wijst erop dat alle inhoudelijke informatie over de therapie in huis blijft. "We doen urinecontroles, bespreken de uitslag, maar geven dat niet mee. Als iedereen op het eigen terrein blijft, loopt dat doorgaans goed. Ik ken trouwens ervaren justitie-assistenten die niet enkel hun job correct doen en maar ook goede hulpverleners zijn. Ik werk graag met hen samen."

Is er verschil in output als cliënten door justitie worden verwezen?

Miek: "Sommigen doen het goed dankzij justitie, anderen ondanks justitie. Zonder die druk zouden velen niet komen, terwijl ze het absoluut nodig hebben. Dat is een belangrijke verdienste van justitie. Zo bedoelen zij de verwijzing in sé ook: liever iemand back-on-track via de hulpverlening, dan telkens weer in de gevangenis. Niet iedereen ziet dat als een kans. Ze dagen niet op of haken direct af, ondanks de gevolgen justitieel. Sommigen stoppen zodra de voorwaarden aflopen. Anderen blijven komen omdat ze inzicht hebben en vooruit willen..."

Miek (rechts op de foto in gezelschap van het justitieteam in Antwerpen): "Sommigen doen het goed dankzij justitie, anderen ondanks justitie".

Ik ben blij dat ik opgepakt ben. (een justitie-cliënt)

Voor mensen verwezen vanuit de gevangenis is er een aparte toegangspoort?

Miek: “Klopt. TANDEM is er specifiek voor mensen die nog gedetineerd zijn en een bewijs nodig hebben dat ze na hun vrijlating bij ons begeleid gaan worden. Dat attest voor justitie is voor de gedetineerde een deel van een reklasseringsplan, een deel van het opstapje naar vrijheid.”

Miek werkte vroeger vanuit De Sleutel nog bij voorloper CAP¹, het Centraal AanmeldingsPunt voor drughulpvragers in de gevangenis van Antwerpen. “We zijn destijds met oriëntaties in de gevangenis gestart omdat alle drughulpaanbieders dezelfde brieven kregen van dezelfde gevangenen”. Die ervaring hielp Miek om zicht te krijgen op de speciale plaats die de gevangenis is. De meeste cliënten laten zich niet zo positief uit over justitie. Miek gaat zelden in op de inhoud van justitiedossiers. Ze beluistert het verhaal van de cliënt. “Hun houding, hun inzicht interesseert mij. Juridisch oordelen is mijn taak niet”. Velen vinden dat ze verkeerdelijk opgepakt zijn, te zwaar gestraft. “Je vrijheid verliezen is zeer zwaar. Het gevangenisleven is geen ponykamp. De uitzondering zegt: ‘het heeft me van richting doen veranderen’. Een enkeling zei me ooit: ‘Ik ben blij dat ik opgepakt ben, zonder justitie was ik dood’.”

Welke andere samenwerkingen lopen er nog?

Miek: “Het is heel divers. Naast de samenwerking met het justitiehuis werken we ook in de gevangenis met het project ‘drugs en detentie’. Met de Antwerpse drughulpverlening werkten we een gezamenlijk attest uit zodat we op een uniforme manier communiceren met justitie. Vermeld zeker ook de samenwerking via de drugsopvolgingskamer². Binnen die justitiemaatregel geven we een advies na een aantal oriënterende gesprekken. Het doel van die kamer is om snel in te grijpen waardoor daders van druggerelateerde feiten de kans krijgen om hun drugprobleem grondig aan te pakken”.

- 1 Het CAP had tot doel de hulpvragen van gedetineerden te centraliseren met het oog op een vlotte overgang naar de gepaste hulpverleningsvorm. Het was een project van de Vlaamse Vereniging Behandelingscentra Verslaafdenzorg, waartoe De Sleutel behoort.
- 2 Drugopvolging- of drugbehandelingskamer is een initiatief waarbij beklaagden de kans krijgen om eerst hun drugprobleem en andere levensgebieden die criminaliteit in de hand werken, aan te pakken. Bij de strafmaat houdt de rechter rekening met de manier waarop de beklagde het hulpverleningstraject uitvoerde (met gevangenisstraf als ultimum remedium en stok achter de deur).

Lees de uitgebreide versie van dit interview op www.desleutel.be

GAM-project in de kijker

“De rits op de lippen en de armen gekruist”

In de ambulante centra van De Sleutel worden mensen begeleid die een alternatieve maatregel opgelegd kregen omwille van problematisch druggebruik of het plegen van druggerelateerde feiten. De trajecten binnen deze Gerechtelijke Alternatieve Maatregelen (GAM) worden gefinancierd vanuit FOD Justitie en de steden¹ die instaan voor de detachering van het personeel. Momenteel is er een GAM-aanbod in onze centra te Brugge, Veurne, Gent en Mechelen. Klopt het dat justitiecliënten een moeilijke reputatie hebben? In gesprek met ons GAM-team in Mechelen.

Het GAM-project Drugs in Mechelen richt zich tot mensen onder diverse gerechtelijke mandaten². Die mandaten werden als gevolg van de staatsvorming maximaal uitgebreid. Al deze cliënten onder voorwaarden worden doorverwezen door het justitiehuis en betalen geen remgeld. De aanmelding in het centrum gebeurt via de justitie-assistent.

Begeleider Frank: “Justitiecliënten hebben de reputatie dat het niet eenvoudig is om met hen te werken: de rits op de lippen en de armen gekruist. Sommigen denken dat het niet aangenaam is om met hen te werken. Dat klopt zeker niet. Via de methodiek van het motivationeel interviewen kan je altijd iets uitproberen. Maar het klopt dat velen aanvankelijk gewoon naar hier komen om met justitie in orde te zijn”. Wie zich voor het eerst aanmeldt wil of kan – de grens is subtiel - het probleem meestal nog niet erkennen. Er is nog geen probleeminzicht. “Dat kan verband houden met een cultuur waarin ze opgegroeid zijn. Zo had ik een tijdlang iemand in begeleiding die in de Albanese maffia was opgegroeid. Vanaf zijn 8 jaar ging hij met zijn oudere broer inbreken in huizen, kreeg hij instructies om een revolver te gebruiken. Voor hem was dat normaal. Bij tegenstand werden er kloppen uitgedeeld of werd iemand afgedreigd. Qua subcultuur kan dat tellen...”, zo vervolgt Frank.

Begeleider Anurag: “Mensen in een GAM-traject blijven langer in de voorbeschouwingsfase zitten in vergelijking met iemand die zich vrijwillig aanmeldt. We moeten meer geduld hebben met hen. In het begin hebben ze veel nood

aan het ventileren. Het vergt tijd vooraleer ze zich begrepen voelen. Het gaat om erkenning krijgen voor het onbegrip dat ze ervaren hebben, over het onrecht dat ze volgens hen zijn aangedaan”.

Vertrouwensrelatie

Bij mensen verwezen via justitie wordt extra tijd geïnvesteerd in het opbouwen van een vertrouwensrelatie.

Anurag: “De cliënten weten dat we met justitie samenwerken. Dat die band er is, zorgt voor wat wantrouwen...”

Frank: “Van bij de aanvang maken we duidelijk hoe de samenwerking tussen de cliënt en de hulpverlening verloopt. Wij werken op basis van vrijwilligheid en vertrouwen. Aan de andere kant maken we duidelijk dat justitie de openbare orde wil handhaven. Zij werken daarvoor met controle en dwangmiddelen: Ge moogt niet, ge moet stoppen, ga maar in begeleiding... Deze staan dus diametraal t.o.v. elkaar.” Al tijdens het eerste gesprek wordt gewezen op het beroepsgeheim. Er worden afspraken gemaakt (wat kan besproken worden, met wie, welk belang heeft dit voor de betrokkene, is het helpend,...). “Niets van wat een cliënt hier vertelt, gaat door naar justitie. Tenzij iemand zelf bepaalde zaken wil uitklaren met justitie. Voor

sommigen is zo’n eerste gesprek reeds een deuk in de dijk. Bij anderen zal het langere tijd in beslag nemen om dat vertrouwen te winnen”.

“In welke mate is de samenleving een last voor u? Het is een bevrijdende vraag die ik vaak stel om vertrouwen op te bouwen en begrip te tonen. Zelf worden ze door de samenleving aanzien als een last. Maar het kan ook zijn dat de maatschappij voor hen problemen stelt waar het moeilijk mee om te gaan is”, zo vertelt Anurag.

Frank geeft het voorbeeld van iemand die zijn leven bijna terug op de rails heeft. Werk en relatie zijn oké, de omgang met de kinderen zit goed. Maar plots wordt die persoon in een groepje betrap met een joint, en moet hij voor twee weken in voorhechtenis. Het gevolg: job kwijt, relatie terug op de klippen. Frank: “Is dit helpend of nodig? Zo’n verhalen horen we hier wel vaak in veel variaties.”

Anurag: “Het is ook niet gemakkelijk voor hen. Het is geen optimale situatie om te stoppen met gebruiken: ze hebben feiten gepleegd, een straf gekregen, waardoor hun stressniveau verhoogt. Coping met gebruik ligt dus op de loer. Op dat moment moeten we een traject starten om te stoppen met gebruiken. Ze worden ook regelmatig

gecontroleerd, wat voor stress zorgt, waardoor ze niet kunnen stoppen. Dat is een dubbele uitdaging. Bij sommigen is dat een motivatie, bij anderen blijft het bij even op de pauzeknop drukken”. Bij deze laatste categorie zeggen sommigen dan zelf dat ze zullen herbeginnen met gebruiken eenmaal de voorwaarden vervallen zijn.

Continuïteit van zorg

De terugkoppeling naar de justitie-assistent wordt zorgvuldig met de cliënt voorbereid. Zo is duidelijk dat het nakomen van de afspraken bij de hulpverlening wordt doorgegeven. Begeleider Lies: “We bespreken welke info we delen en wat niet, waar het traject moet toe leiden, wat de risico’s zijn”. Er blijft ruimte om dingen bespreekbaar te maken met de controlerende instantie.

Frank: “We merken dat de samenwerking met justitie steeds vlotter loopt. Justitieassistenten leggen meer accent op hun hulpverleningsopdracht dan op hun controleopdracht. Soms gaat een justitieassistent tijdens een zogenaamd driegesprek zelf spontaan even naar buiten (dit hoor ik beter niet).” De invulling van het GAM-aanbod is met de jaren ook inhoudelijk geëvolueerd. Lies: “Aanvankelijk kon de rechtbank aangeven of het vorming of begeleiding moest zijn. Nu blijft alleen individuele begeleiding over. Op die manier kunnen we meteen aan de slag met motivationele trajecten”. Eens de einddatum van de voorwaarden verstreken, eindigt het GAM-sta-tuut van de cliënt en stopt de GAM-financiering. De cliënt kan aansluitend nadien gewoon in begeleiding blijven komen.

- 1 De basis voor de Gerechtelijke Alternatieve Maatregelen (GAM) vanuit Justitie werd in 1994 gelegd parallel met de ontwikkeling van het luik Drugs binnen het Globaal Plan (Veiligheids- en Preventiecontracten van Binnenlandse Zaken). De Sleutel beschikt over 7,5 VTE GAM-medewerkers in Gent, Brugge, Mechelen en Veurne.
- 2 De lopende mandaten: vrij onder voorwaarden, probatie, Bemiddeling en Maatregelen, Elektronisch toezicht, Voorwaardelijke invrijheidstelling, Voorlopige invrijheidstelling en Internering.

Ambulant Centrum Gent-Eeklo start met outreachend project voor mensen met interneringsmaatregel en dubbeldiagnose

Wanneer men strafbare feiten heeft gepleegd en daarvoor niet toerekeningsvatbaar wordt geacht omwille van de aanwezigheid van een psychiatrische problematiek en/of verstandelijke beperking, kan men onder bepaalde voorwaarden geïnterneerd worden.

Een interneringsmaatregel is een uitspraak van onbepaalde duur, met een dubbel doel: een gepast zorgtraject aanbieden en de maatschappij beveiligen. De zorg voor mensen met internering vindt plaats in voorzieningen met een verschillende zorgvorm (residentieel, semi-residentieel, ambulant en outreachend) en beveiligingsgraad (high, medium en low secure).

Het (wettelijk verankerd) recht op zorg wordt echter niet voor alle personen met een interneringsmaatregel gerealiseerd. Zo verblijven momenteel een 1000-tal geïnterneerden in overvolle gevangenis waar de gepaste zorg ontbreekt. Deze problematiek heeft onder andere te maken met lange wachtlijsten binnen de zorg, en onvoldoende doorstroom tussen zorgvoorzieningen. Om op deze problematiek in te spelen, deed de FOD Volksgezondheid een oproep om projecten in te dienen.

Vanuit de vaststelling dat personen met een dubbeldiagnose met illegale middelen ook tot de doelgroep behoren die moeilijk(er) doorstromen na een residentieële opname, diende het Ambulant Centrum De Sleutel Gent-Meetjesland ook een project in, waaraan financiële middelen werden toegekend.

Mensen met een interneringsmaatregel zijn in het Ambulant Centrum van Gent en Eeklo altijd welkom geweest voor een traject indien hun zorgvraag in overeenstemming is met de begeleiding die we kunnen bieden. Het nieuwe interneringsproject maakt nu ook een outreachende beweging mogelijk, waarbij vaste individuele begeleiders van het Ambulant Centrum op bepaalde dagen van de week aan-

wezig zijn tussen de bewoners van drie low-secure dubbeldiagnose afdelingen in Oost-Vlaanderen. Het gaat om de afdeling Forensische Dubbeldiagnose (DD-FOR) van het PZ Sint Jan in Eeklo en de afdelingen Dubbeldiagnose en Rehab van het PC Gent-Sleidinge. De aanwezigheid op de afdelingen laat ons bijvoorbeeld toe vragen van bewoners te beantwoorden, ons aanbod kenbaar te maken, een vertrouwensband op te bouwen en individuele trajecten reeds tijdens de opname op te starten, bijkomende groepstherapie aan te bieden, en specifieke expertise binnen te brengen. Naast de samenwerking met de drie low-secure residentieële afdelingen,

worden de projectmiddelen ook ingezet voor een meer afgestemde samenwerking met detentie, en includeren we ook die personen met een interneringsmaatregel en een dubbeldiagnose die rechtstreeks vanuit de gevangenis in het ambulante reguliere drughulpverleningscircuit kunnen opgevolgd worden.

Via het project bouwt het Ambulant Centrum van Gent en Eeklo een brug tussen residentieële en penitentiaire voorzieningen enerzijds, en ambulante drughulpverlening anderzijds. Op die manier trachten we vervolgzorg zo laagdrempelig mogelijk te maken.

Ook zorgaanbod voor mensen met psychische problematiek

Het zorgaanbod in het ambulant centrum Gent en Meetjesland is ook uitgebreid naar een andere specifieke groep die moeilijk de weg vond naar een geschikte behandeling. "Dit zorgaanbod moet de zorg en ondersteuning verbeteren voor niet-gedetineerde justitiabelen met een verstandelijke beperking of ontwikkelingsstoornis, dit in combinatie met een verslavingsproblematiek".

Aan het woord is individueel begeleider Emilie. "Met de bijkomende middelen kan gespecialiseerd personeel gericht aan de slag met deze specifieke doelgroep, een groep die sowieso al eigen uitdagingen met zich meebrengt, zeker indien er ook een verslavingsproblematiek aanwezig is".

Het project loopt over 4 jaar en wordt uitgevoerd in samenwerking met het CGG ZOV en De Kiem. Deze samenwerking zorgt ervoor dat er een regio-dekkend aanbod is. Daarnaast engageerden een aantal COVER-werkingen en PC Sint-Jan Baptist zich om te ondersteunen.

Het nieuwe aanbod komt er na een Vlaamse projectoproep. Het Agentschap Justitie en Handhaving trekt extra middelen uit om te investeren in de uitbouw van het forensisch zorgaanbod voor niet-gedetineerde justitiabelen met een psychische problematiek. Bedoeling is om in te zetten op het versterken van het ambulante zorgaanbod en het wegwerken van drempels. Elk gerechtelijk arrondissement speelt in op de grootste noden binnen de doelgroep.

Lees meer op onze website www.desleutel.be/justitie

Expertise De Sleutel helpt om drugs uit het leven te houden van gedetineerden

“In een transitiehuis kunnen we kleinschalig en gedifferentieerd werken met gedetineerden. Dit helpt om recidive¹ te voorkomen. De inspiratie voor die aanpak komt van onze noorderburen. Aan het woord is Ans Cole, coördinator van het Transitiehuis in Gentbrugge.

Vandaag zijn er 2 transitiehuizen operationeel. Mechelen is als proefproject opgestart in 2019, na een positieve evaluatie opende Gentbrugge eind 2023. Om het personeel (leef & krachtcoaches) in deze huizen betere handvaten te geven in de aanpak van mogelijke drugproblematiek bij de deelnemers, loopt er een vormingstraject met De Sleutel.

“In 2016 maakte minister Koen Geens middelen vrij voor gedifferentieerde detentie. Na een oproep haalde Sterkhuis, een samenwerkingsverband tussen G4S Care en Exodus Nederland², de eerste uitbating binnen”, zo vertelt Ans Cole die destijds haar loopbaan begon in De Sleutel.

Transitiehuizen zijn kleinschalige woonvoorzieningen waar een groepje gedetineerden de laatste maanden van hun detentie werken aan hun re-integratie in de maatschappij. Exodus heeft daar al 40 jaar ervaring mee. “Vandaag tellen we 16 deelnemers in Gentbrugge. Wij spreken over deelnemers om het stigma van ‘gedetineerde’ weg te halen, maar het impliceert ook een actief engagement om aan het traject deel te nemen. We werken volgens een krachtgerichte methodiek, naar Nederlands model. We maken mensen weer mens en zetten in op de sterktes

die elk individu heeft, zonder de risico's die gepaard gaan met de feiten uit het oog te verliezen”.

De samenwerking met De Sleutel begon al bij de opstart van het eerste transitiehuis. De realiteit is immers dat mensen in detentie vaak kampen met een verslavingsproblematiek of een grotere kans hebben om er een te ontwikkelen. “Onze deelnemers kunnen dus nood hebben aan begeleiding op vlak van verslaving. Oorspronkelijk werden de projectmiddelen ingezet om deelnemers te begeleiden in het ambulante centrum. Vandaag kunnen zij terecht in de reguliere werking, waardoor dat budget gebruikt wordt om beide teams meer knowhow rond verslaving te bezorgen. Onze methodiek is gebaseerd op gedragsverandering, zelf geven wij geen therapie. Vandaar de samenwerking met De Sleutel, ook in Gentbrugge. We kozen er bewust voor om te investeren in de teams door jullie expertise rond verslaving binnen te brengen. Weet wel dat we een nultolerantie hanteren. Gedetineerden die nog gebruiken, kunnen hier niet terecht”.

Tijdens het vormingstraject komen er 4 thema's aan bod. Tijdens een eerste sessie werd het Gentse netwerk van versla-

vingszorg voorgesteld. “Het is goed te weten waar je terecht kan bij problemen, wat een TG is, dat een ambulante centrum meer doet dan wekelijks een uurtje gesprek. “Ook het discussiespel over verslaving was zeer interessant (koppeling met MMM-model en ruiters en paard). In een tweede sessie lag de focus op productinformatie. In een andere sessie leerden we hoe je kan omgaan met herval en hoe je motiverend aan de slag kan gaan”. Als afsluiter was er in juni ook nog een sessie met deelnemers in het transitiehuis³.

De deelnemers worden trouwens heel uitgebreid gescreend. Mensen met een acute verslaving komen niet in aanmerking. Psychiatrische problematiek, terroristische en zedenfeiten ook niet. “Is er toch een probleem met verslaving dan willen we onze deelnemers daarin zo goed mogelijk ondersteunen. Ze kunnen ook vanuit hun detentie gewoon aanmelden bij de reguliere werking van ambulante centrum Gent.” Zo bouwen de deelnemers rond alle mogelijke domeinen (werk, familie,...) in de directe omgeving een begeleiding of netwerk uit. “Als ze eenmaal vrij zijn en toch iets voorhebben, dan hebben ze een veilige plek waar de begeleiding gewoon doorloopt.”

Een gemiddeld traject in het transitiehuis duurt zeven maanden. In Gentbrugge zijn de eerste deelnemers klaar om te vertrekken. In Mechelen telden ze intussen een 70-tal positieve uitstromers. Ook in Leuven en Hamme komt er op korte termijn een transitiehuis.

- 1 Ons land kent met 70% een hoge recidivegraad.
- 2 Meer info op <https://transitiehuizen.be/visie-en-aanpak/>

Ans: “Dankzij de samenwerking met De Sleutel kunnen we expertise rond verslaving in ons team binnenbrengen”

Drugs en detentie: drugproblemen aanpakken in de gevangenis

In de gevangenis van Antwerpen loopt sinds begin 2023 een drugbehandelingsprogramma onder de noemer “drugs en detentie”. Twee medewerkers van ambulancet centrum De Sleutel in Antwerpen gaan dankzij financiering vanuit het departement volksgezondheid in de gevangenis aan de slag met gedetineerden die hun verslaving willen aanpakken. Er werden de voorbije periode meer dan 150 mensen aangemeld. Hoe loopt dit in de praktijk?

Even een korte voorgeschiedenis. In 2017 startten een drietal proefprojecten rond drugverslaving o.m. in de gevangenis van Hasselt, gefinancierd door de FOD Volksgezondheid. Op basis van de beleidsaanbevelingen na die proefprojecten werd beslist om het aantal gevangenisstraffen dat dergelijke projecten aanbiedt, op te trekken naar tien. De financiering werd ook structureel verankerd.

Druggebruik en verslaving komen vaker voor in de gevangenis dan in de samenleving. Beide verhogen de kans op recidive na vrijlating. De gevangenisstraffen kwamen de voorbije periode al meermaals negatief in het nieuws. De overbevolking is het grootste pijnpunt. In het Arresthuis van Antwerpen is normaal plaats voor zo'n 400 gedetineerden. Nu zijn het er bijna 700. Een drugvrije afdeling is er niet. In 2026 start de bouw van een nieuwe gevangenis in Antwerpen.

In de gevangenis van Antwerpen zijn alle spelers van de drughulpverlening betrokken bij het “drugs en detentie”-project. Vagga is de penhouder, naast De Sleutel is ook Free Clinic, Adic en Multiversum betrokken. In andere gevangenisstraffen zijn meestal niet alle spelers betrokken.

Het team rond “drugs en detentie” heeft in Antwerpen een driedelig aanbod in de gevangenis uitgewerkt. Concreet gaat het om screening en

individuele begeleiding, om opleiding en sensibilisering rond verslaving aan illegale middelen (ook afstemmen van penitentiair beambten, directie en psychosociale dienst) en het opzetten van externe trajecten (in functie van doorstroom cliënten).

Lena werkt sinds juli 2023 in de gevangenis in Antwerpen. “Het is een uitdagende én confronterende omgeving met heel veel intrinsieke regels. Het lijkt alsof er meer gebruik aanwezig is in de gevangenis dan erbuiten.” Gelukkig loopt er nu een individueel en groepsdrughulpaanbod. De aanmelding loopt meestal via de dokter, de psychosociale dienst of de justitieel welzijnswerker.

Toch blijft het in veel gevallen dweilen met de kraan open. Het komt er voor de gedetineerde nog te vaak op aan om niet in de verleiding te komen, om triggers te vermijden. Eenvoudig is dat zeker niet. “Eigenlijk moet ik dan mijn dagelijkse wandeling vermijden. Anders krijg ik het spul in mijn handen gestoken”, krijgen de hulpverleners tijdens begeleidingen al eens als repliek.

“Vaak voelen de gedetineerden druk van buitenaf om iets te doen aan hun drugprobleem. Anders is de kans klein dat ze na hun voorhechtenis buiten geraken. Vrijheid is op dat moment prioritair, wat begrijpelijk is. Dit maakt dat ze, naast een babbel, op zoek zijn naar manieren om dit te verkrijgen.”

De individuele begeleiding start met een screening om de hulpvraag te ver-

“Binnen de vrouwengroep is het mogelijk om steun te installeren naar elkaar en een band op te bouwen”. (Lena)

kennen aan de hand van een uitgebreide vragenlijst (UG). Dat is niet evident omdat velen slechts kort in voorhechtenis blijven (Arresthuis). Sommige gedetineerden hebben al zelfkennis rond gebruik. Anderen vinden niet dat er een probleem is... “Soms hebben ze al een opname in de drughulpverlening achter de rug. Anderen weten helemaal niet waar ze voor hulp terecht kunnen. Elke keer is het een ontdekking. Je krijgt als hulpverlener wel veel dankbaarheid terug omdat je tijd maakt voor hun probleem. Toch is het soms frustrerend omdat je niet altijd veel kan betekenen binnen de muren van de gevangenis.” Wekelijks is er een teammeeting met alle hulpverleningspartners. “We proberen ook zicht te krijgen op andere domeinen en hen hierin op weg te helpen”.

Het groepsaanbod is in volle ontwikkeling. Zo is er wekelijks een maandaggroep met daarop aansluitend een groep rond gedragstherapie en een aparte groep op de geïnterneerdenafdeling. Er is ook een goed draaiende vrouwengroep rond verslaving. Lena: “Deze groep telkens voor maximum 8

vrouwen verloopt heel laagdrempelig en interactief. Het kan psycho-educatie zijn bijvoorbeeld over craving of het MMM-model. Elkeen krijgt de kans om haar verhaal te doen. Zoals bij een NA-groep is het de bedoeling om te leren van elkaar. We vragen hoe ze binnen met gebruik omgaan en hoe ze het willen aanpakken als ze terug uit de gevangenis zijn." Lena is hoopvol als ze merkt dat het binnen deze vrouwen-groep mogelijk is om zorg te dragen voor elkaar en complimenten uit te wisselen. "Je kan een band opbouwen, steun installeren naar elkaar. Dit biedt voldoening". De groep blijkt dus een soort rustpunt voor de gedetineerden, het is een veilige omgeving waar ze kunnen laten zien wat speelt. Buiten de groep is er meer sprake van survival. Er zijn ook nog andere ideeën voor groeps-werking (vb voor rond agressie, voor Engelstaligen, voor jongeren). Maar er zijn veel praktische drempels.

Een tweede luik betreft het opleiden, sensibiliseren en afstemmen van penitentiair beambten, directie en psychosociale dienst (PSD) omtrent verslaving aan illegale middelen.

De eerste maanden werd geïnvesteerd in het elkaar leren kennen en de bekendmaking van het hulpaanbod om eventuele weerstand weg te werken. "Er zijn immers heel veel diensten aanwezig in de gevangenis, er zijn veel wissels van cipers. Tijdens gesprekken met hen stelde ik de werking voor en

probeerde ik te achterhalen waar ze tegenaan lopen, welke frustraties er leven". Die aanpak zorgt ervoor dat de drempel voor het signaleren van problemen verlaagt.

Lena: "Niet iedereen zet immers de stap naar hulp zonder steuntje in de rug. Vandaag is er veel interesse voor het aanbod rond gebruik (en de effecten) en productinformatie". Een werkgroep bouwt een programma uit o.m. over hoe omgaan met iemand onder invloed, over het mechanisme van verslaving (MMM-model, ...). We zetten ook focusgroepen op, niet alleen voor personeel ook op maat van gedetineerden. Tevens maken we afspraken rond de bekendmaking van het hulpaanbod zonder stigma in de hand te werken.

Externe trajecten ism Tandem

In een derde luik van het drugs en detentie-aanbod worden trajecten extern aan de gevangenis opgezet zodat cliënten kunnen doorstromen waar mogelijk. Hier is veel overleg noodzakelijk met andere diensten. Tandem (zie ook blz 7) neemt het voortouw in de doorverwijzingen. Men regelt intakes en aanmeldingen (bv in functie van opname), checkt of de voorwaarden vervuld zijn, of de motivatie aanwezig is. "Gezien de hoge caseload willen we in de toekomst hierin proberen te ondersteunen. De samenwerking rond gezamenlijke trajecten wordt verder uitgewerkt zodat we dubbel werk kunnen vermijden en hierin kunnen

afstemmen. Zo kan het zijn dat we verder motivatieversterkend in een traject ondersteunen." Een opname goed voorbereiden is belangrijk om succesvol te zijn. Anders is het werk soms voor niets. "We bekijken dan uitgebreider met de gedetineerde wat een opname inhoudt maar lichten evengoed andere ambulante mogelijkheden toe."

De samenwerking met externe partners zorgt voor een meer gedifferentieerd zorgaanbod. Zo komen zelfhulp-groepen hun aanbod hier toelichten, is er regelmatig een arts aanwezig in de gevangenis. Om de continuïteit van zorg te garanderen is er ook een uitwisseling met een vrijwilligers-werking binnen CAW¹, om mensen te begeleiden na detentie en met JWA² dat onthaalgesprekken en trajectbegeleiding aanbiedt binnen de gevangenis van Antwerpen. Elke gedetineerde passeert bij het binnenkomen op de sociale dienst. Ze kennen de dagelijkse werking en gerechtelijke procedures en bekijken ook de papierwinkel rond aansluiting ziekenfonds, zorgkas. Ze nemen ook het voortouw rond vragen verband houdend met wonen en werk. Wij helpen gedetineerden hun weg vinden in het aanbod van diensten buiten de gevangenis, maar spitsen ons vooral toe op de drughulpverlening', zo verduidelijkt Lena.

1 OTIS (voorheen Brug Binnen Buiten): CAW-project waarbij vrijwilligers mensen begeleiden na detentie

2 Justitieel Welzijnswerk

Reflectie onder psychologen

“Jongeren die naar het RKJ komen onder druk van justitie verdienen ‘tonnen’ erkenning. Ook vanuit justitie.”

Hoe start je een begeleiding vanuit een ‘gedwongen’ kader? Helpt een stok achter de deur? Klinisch coördinator Sonja gaat in gesprek met collega-psychologe Lore. Beiden werken in het RKJ¹. Sonja werkt er intussen 23 jaar en Lore 5 jaar. Beiden geloven dat druk van justitie kan werken in de begeleiding van jongeren met een drugproblematiek en dat samenwerking met justitie hierin net belangrijk is om verschillende redenen. Een reflectie...

Sonja: “Voor alle duidelijkheid... jongeren dienen voor opname bij ons hun akkoord te geven via een overeenkomst. Enkel dwang is niet mogelijk. Maar een goeie vraag ...helpt een stok achter de deur? Ik heb daar twee reflecties over. Als eerste durf ik dat niet te veralgemenen. Ik ervaar dit als een delicaat proces waarin kwaadheid moet plaats maken voor aanvaarding en dus ook voor samenwerking met ons. Dat lukt helaas niet bij alle jongeren. Toch doen we zoveel mogelijk opdat die kwaadheid niet vast komt te zitten. Erkenning, ook vanuit justitie, kan daarbij helpen. Zo kom ik tot de tweede bedenking dat justitie niet mag stoppen bij het ‘verplichten’ van de jongere om naar het RKJ te komen. Het echte werk begint nadien.

Lore: “Dat is één van de redenen waarom we justitie meenemen als betrokken partij. Natuurlijk geldt er beroepsgeheim, maar er is veel openheid en communicatie van aan het begin van de opname, en zelfs van bij de aanmelding. We verwachten van de jongere dat ze het zelf aan de consulent laten weten als ze hervallen zijn. We laten hen daar zelf initiatief in nemen, en dat lukt ook. Justitie moet meer kunnen zien dan enkel de negatieve beginsituatie. Ook van hun consulent krijgen ze dan erkenning voor het harde werk en het leerproces.”

Sonja: “In het begin van de opname zijn de jongeren meestal heel kwaad op de jeugdrechter en de consulent. Eenmaal ze hier tot rust zijn gekomen,

uit dat gebruik, nodigen we de consulent opnieuw uit. En dan kunnen de jongeren hun verhaal veel genuanceerder brengen. Dan kunnen ze vertellen wat is er nog allemaal aan de hand is. Er kan plaats gemaakt worden voor een veel genuanceerder beeld dan enkel het druggebruik. Soms komen hier nieuwe hulpvragen uit van de jongere naar justitie toe... begin van een samenwerking.”

Maakt het verschil of iemand vrijwillig in opname komt of via justitie?

Lore: “Jongeren horen veel: je moet dit of je moet dat... Die externe druk of motivatie is er wel vaker, en komt niet alleen vanuit justitie, maar ook vanuit de context. Het verschil is dan niet

zo groot. We moeten met de jongere tot het punt komen; Wat wil je hier voor jezelf komen doen, wat wil je proberen veranderen in je leven. Dat gesprek moeten we steeds opnieuw voeren om er samen een antwoord op te formuleren. De jongere heeft in het druggebruik een manier gevonden om om te gaan met bepaalde problemen. Er wordt gevraagd daarmee te stoppen omdat ‘anderen’ dat willen, zonder dat ze al alternatieven gevonden hebben. Justitie vroeger en nu

Sonja: “Er is op korte tijd veel veranderd in het jeugdsanctierecht en in het hulpverleningslandschap. Ik denk dat justitie hierin mee moet bewegen. Snel reageren met de juiste maatregelen

Wat zeggen jongeren in opname in het RKJ over de rol van de jeugdrechter?

lijkt me niet gemakkelijk. Vroeg ingrijpen is nochtans belangrijk. Justitie vertegenwoordigt nog altijd de stem van de maatschappij en die moeten we ook laten horen aan de jongeren die drugs gebruiken. We verwachten dit van justitie. Voor ons is dit geen reden om justitie te betrekken... als maatschappelijke grens en kader waarbinnen de jongere verder kan ontwikkelen tijdens maar ook na de opname. Dit kader door justitie duidelijk laten stellen en opvolgen is vaak ondersteunend voor de ouders die dikwijls in machteloosheid zijn terecht gekomen. Begrenzen en begrijpen is een moeilijke evenwichtsoefening voor iedereen. De jongeren hebben beide nodig.

Lore: Het opduiken van druggebruik in het beeld dat er tot op dat moment van de problemen was, kan soms een nieuw aanknopingspunt zijn om hulp te zoeken. Voor sommige gezinnen is het RKJ ook de eerste aanraking met de hulpverlening. En dat kan zaken in beweging brengen, ook al zitten ze soms al heel lang vast in een bepaalde situatie. Vanuit het residentiële traject dat we met de jongere en het gezin afleggen, kunnen we ook nieuwe elementen aanbrengen; een nog genuanceerder beeld schetsen van wat er gaande is. Misschien dat we in die zin ook voor ouders ondersteunend kunnen zijn in de relatie die zij met justitie hebben.”

Het is tijd om af te ronden. Beiden zijn het er volmondig over eens dat begeleiding met een stok achter de deur kan werken en dat samenwerking met justitie hierin belangrijk is, als grens vanuit de maatschappij en in het erkenning geven aan de jongeren voor de gevoelens waar ze mee zitten en de inspanningen die ze leveren.

1 RKJ: Residentieel Kortdurend Jongerenprogramma

Jason is 17 jaar en volgt het RKJ-programma bijna 2 maanden. Nick is 14 jaar en zit al bijna op het einde van zijn traject, hij telt de dagen: hij heeft er 105 dagen opname opzitten. Beiden komen uit de regio Brugge en zijn in opname gekomen via de jeugdrechter.

Wat doet het met een jongere om voor een rechter te moeten verschijnen?

Nick: “Ik was onder invloed bij de jeugdrechter. Ikzelf heb daar niets kunnen zeggen. Eigenlijk weet ik er bijna niets meer over. Ik ben direct van het politiebureau, nadat ik opgepakt ben, de dag nadien naar daar gemoeten. De uitspraak was dat ik een opname nodig had. Ik kreeg eventjes huisarrest en moest ook opgevolgd worden door ‘Kompas aan huis’, totdat mijn opname kan starten. Ik kreeg ook contactverbod met bepaalde mensen uit mijn familie”.

Nick was al een tijdje niet goed bezig. Hij gebruikte een tijdlang weed, crack en heroïne. Ook verkoop. Het woord dealen neemt hij niet in de mond. “Ik kwam ook niet meer naar huis. Ik ben 3 à 4 maanden vermist geweest.” Nick kreeg de keuze tussen de gesloten instelling in Everberg of een opname bij De Sleutel.

Jason blikt terug op het moment van de zitting voor de jeugdrechter. “Ik had al veel domme dingen gedaan. “Ik was al een paar dagen wakker, ik had net een psychose gehad. ... Ik zag overal sterretjes. Toen de jeugdrechter me zei dat ik in opname zou moeten gaan, heb ik me een beetje “dul” gemaakt. Ik was zo kwaad dat ik gewond de zaal ben uit gewandeld. Van de jeugdrechter moest ik kiezen tussen een gesloten instelling of een programma volgen in RKJ. Ik heb dan de keuze gemaakt om naar hier te komen. Maar ik had het gevoel dat ik daar niets over te zeggen had, dat mijn rechten als mens werden

afgenomen door de jeugdrechter. Ik kon zelf niet beslissen wat ik wou doen. Mijn jeugd werd afgepakt. Dit maakt me tot op de dag van vandaag nog regelmatig kwaad, samen met andere gebeurtenissen uit mijn leven. Ik ben iemand die opstapelt. Ik heb het moeten leren accepteren dat er in mijn plaats werd beslist. En dat lukt beter en beter. Maar ik zag toen het probleem niet. Ik vind dat ik dat (stoppen met drugs) wel voor mezelf moet kunnen beslissen. En ik weet dat het me ook gelukt zou zijn zonder het RKJ als ik het zelf wou. Maar ik wou het toen niet, ik wou niet stoppen. Ik zag ook het probleem niet. Nu wel”

Jason heeft er een kort maar heftig voortraject opzitten. Eerste kreeg hij thuisbegeleiding via Kompas. Al snel kwam er een consulent van het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg¹ en kort daarna moest hij voor de jeugdrechter verschijnen. Allemaal op één maand tijd.

Heeft de uitspraak van de jeugdrechter tot verandering geleid? Iets in gang gezet?

Nick: “Ik koos dus voor het RKJ, maar ergens voel ik me nog steeds wel verplicht. Achteraf bekeken heeft het me wel doen clean blijven. Ik begin in te zien dat het meer is dan alleen voor de jeugdrechter en voor mijn familie. Ook voor mezelf en voor mijn toekomst. Door de afstand van het druggebruik en nuchter te worden en door de gesprekken hier begon ik in te zien dat dit ook belangrijk is. In mijn eerste weken heb ik veel twijfels

gehad. Achteraf ben wel blij met de gemaakte keuze. Eigenlijk wou ik in het begin zelfs liever naar de gevangenis. Ik dacht dat ik daar mijn contacten zou kunnen uitbreiden, om meer te kunnen verkopen en inkopen ...”

“Ze hebben me in het RKJ al veel geholpen om te beseffen welke problemen ik eigenlijk heb. Ze hebben me doen inzien hoe slecht ik bezig was, dat ik mijn toekomst aan het verpesten ben”, vertelt Jason.

Jason: “Ik snap nu wel waarom ik naar hier moest komen, dat de jeugdrechter me gewoon wou helpen. Ik liep thuis weg. Ik gebruikte elke dag, Mijn pa wist niet meer wat hij met mij moest aanvangen. Toen heeft mijn pa samen met Kompas en mijn ma met OCJ contact genomen en kreeg ik een consulente toegewezen.” Jason vertelt dat hij op zijn eerste afspraak onder invloed was. Ook daarna is hij nog een paar keer onder invloed naar daar gegaan. “Toen is er beslist dat ik naar de jeugdrechter moest”.

Contact met consulent

Nick: “In het begin was het contact met mijn consulent gewoon slecht. Die eerste gesprekken stonden mij compleet niet aan. Ik had het gevoel dat zij de keuze maakte voor mij en niet de jeugdrechter. Later begreep ik dat de consulente eigenlijk gewoon kwam doorvertellen wat de rechter had beslist. Nu ik al wat meer gesprekken met haar heb gehad tijdens mijn opname (ik heb al 4 gesprekken met haar gehad in het RKJ en eentje ervoor), is ze wat minder streng tegen mij. Ze luistert ook meer naar wat ik wil en wat mijn plan is. Eigenlijk zijn we allebei wat bijgedraaid”

Nick: “Hij weet dat hij na het programma nog outreachend zal ondersteund worden. “Sowieso is dat goed. Maar nadien wil ik geen opname meer. Al beseff ik dat ambulante begeleiding wel nodig zal blijven”, zo sluit Nick af.

Jason: “Bij mij is dat niet zo: ik heb de consulent nog maar twee keer gezien.

Ik probeerde altijd zo lief mogelijk te doen, om zo min mogelijk gestraft te worden. Ik ken haar niet. Ik wil ook niet aan een wildvreemde vertellen wat er allemaal misloopt”. Al beseft hij dat de stem van de consulent op het einde van zijn programma in het RKJ en nadien wel belangrijk zal zijn.

Jason: “Ik vind het belangrijk dat de rechter straks weet dat het hier goed gegaan is. Maar ik ken haar echt niet.” Hij heeft grote moeite om positief te praten over justitie. “Ze hebben vier maanden van mijn leven afgepakt.” Moest de jeugdrechter hem niet verplicht hebben dan zou hij geen hulpverleningsprogramma gestart zijn. “Nooit. Ik ben hier omdat ik hier moet zijn. Ik zou het zelf gedaan hebben als ik er klaar voor was.”

Het gebrek aan inspraak zat hem duidelijk hoog. Maar zou hij zonder het RKJ staan waar hij nu staat? “Nee, dan zou ik nu langs straat lopen,” zo geeft Jason toe. “Ergens ben ik dus wel blij dat ik die stap gezet heb. Het was ook ondersteunend naar mijn ouders toe. Er moest iets veranderen. Ik weet dus wel dat dit de enige optie was, maar het is moeilijk om toe te geven. Het had gewoon beter op vrijwillige basis geweest. De druk om anders naar een gemeenschapsinstelling te moeten gaan heeft me al veel stress bezorgd.”

Eigenlijk koos Jason voor het kortste traject. “In de gesloten instelling zou ik moeten blijven tot mijn 18 jaar. Hier ben ik vier maand en krijg ik de hulp die ik nodig heb. Ik blijf in het RKJ om mijn ouders trots te maken en om te bewijzen dat ik iets anders ben dan een junkie. Als het programma gedaan is, wil ik kappen met mijn verleden en met drugs. Ik ga dat kunnen, sowieso”.

*De voornaam is telkens veranderd om de privacy te waarborgen

- 1 OCJ (valt onder Agentschap Opgroeien) is één van de gemandateerde voorzieningen als bv de ontwikkelingskansen van een minderjarige bedreigd zijn of als de (psychische, fysieke of seksuele) integriteit van de minderjarige is aangetast. Het onderzoekt of het nodig is dat de overheid de hulpverlening mee opvolgt en hierin tussenkomt.

“Ik herkende mijn zoon niet meer”

In dit themanummer rond justitie laten we alle betrokken partijen aan het woord. Politie mensen, justitiemedewerkers, hulpverleners, cliënten en ook familie van cliënten. Hier kan je proeven van een getuigenis van twee ouders van een jongere in opname in het Residentieel Kortdurend

Jongerenprogramma (RKJ). De integrale versie van hun verhaal lees je op onze website.

John (47) vertelt hoe hij op korte tijd alle greep verloor over het gedrag en het druggebruik van Jason (*). Na vier jaar waarbij er geen contact was tussen vader en zoon, kwam Jason onverwacht bij hem inwonen. “Jason sprak regelmatig af met vrienden en ik had geen idee dat het eigenlijk om druggerelateerde vrienden ging.”

Freya, de mama van Jason, blikt verder terug in de tijd. “Hij wou veranderen van school, de richting was zijn ding niet meer. We zagen wel dat hij niet zo’n goede punten had, dat hij soms met tegenzin naar school vertrok. Hij bleef aandringen. Uiteindelijk dachten we een nieuwe school, een nieuwe start. Hij zou zijn weg wel vinden. Maar toen begon het pas. Eerst dachten we: ‘hij is aan het puberen, het komt wel goed’. Hij kwam terecht in een vriendengroepje waardoor hij in contact kwam met drugs. We zagen hem veranderen. Hij was kort van stof, humeurig en begon veel uit te gaan. Als hij terug thuiskwam, was hij helemaal van de kaart. Ik herkende hem niet meer. We wilden dat hij zich thuis aan de regels zou houden, daar wou hij niet van weten”. En plots vertrok hij met 2 rugzakken naar zijn papa.

Door zijn werk kon John zijn zoon niet altijd in de gaten houden. “Jason had de kans om iedere keer weg te geraken en maakte daar effectief gebruik van. Hij kwam dan thuis, volledig onder invloed.” John besepte dat hij de controle kwijt was. “Jason vertrok wanneer hij zin had en liet niets horen als hij weg was. Ik had niets meer over hem te zeggen.”

Er werd afgesproken om Jason geen cashgeld meer te geven, om te voorkomen dat hij drugs kon kopen. “Maar blijkbaar is er geen cash nodig om aan drugs te geraken. Het had geen invloed op zijn gebruik. Het werd zelfs nog erger,” zo vertelt John. Zijn gedrag werd onherkenbaar. “Dat is je kind niet meer, dat je ziet op dat moment. Hij toonde geen enkele vorm van respect meer, hij had enkel interesse in drugs.” Het werd ook duidelijk dat Jason geen controle meer had over zijn middelengebruik. John: “Zeker die laatste maanden had ik dat door. Hij had soms wel heldere momenten, hij besepte het. En op andere momenten vond hij dat zijn probleem eigenlijk zo groot niet was.”

Freya kende mensen met een alcoholprobleem en wist een beetje wat een verslaving inhoudt. “Dit zien gebeuren bij je eigen kind is gans anders”. Ook zij getuigt dat hij door die drugs een andere persoon geworden was. “Het blijft natuurlijk je zoon. Hij was onrustig, het werd moeilijker om met elkaar te praten, om connectie te vinden. Ik denk dat dat grotendeels door die verslaving is.”

De zoektocht naar hulp van beide ouders liep niet van een leien dakje. De thuisbegeleiding zorgde niet voor een verhoopt keerpunt. Freya: “Je botst op wachtlijsten en eens je ergens hulp krijgt is het zo kort, 3 of 6 weken. Je hebt net vertrouwen, je bent net gestart en het is alweer afgelopen. En dan weer wachten. Gelukkig was er Marion van De Sleutel aan huis (Radar) die het OCJ inschakelde.”

“Pas toen de jeugdrechtbank werd ingeschakeld om een opname op te leggen, kwam er verandering in de situatie,” aldus John die aangeeft dat de druk van justitie onmisbaar is. “Dat was echt nodig bij Jason. Moesten wij hem als ouders in Eeklo geplaatst hebben, dan was hij er na 2 dagen terug weg. Zeker weten. Nu snapt hij dat er een stok achter de deur is.”

Freya: “De opname in het RKJ had hij nodig. Ik voel me erg gesteund door deze verplichting. Maar ik vraag me toch af of dit niet voorkomen had kunnen worden. Wat had er vroeger kunnen gedaan worden?”

De impact op het gezin was de voorbije maanden immens. Freya: “Ik heb al veel geweend. Soms geloof ik het niet dat wij in deze situatie geraakt zijn. Het is zeer confronterend geweest. Mijn zoon komt dit weekend voor het eerst een dag terug naar huis. Er waren gesprekken met mij en zijn papa, maar hoe moet het met mijn partner en de andere kinderen? Er liggen nog veel uitdagingen op onze weg”.

(* Om redenen van privacy gebruiken we een fictieve naam